

Шехавцова С. О.,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Луганськ

СОЦІОКУЛЬТУРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто проблема соціокультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в процесі полікультурної інтеграції та проаналізовано різні напрямки та підходи щодо соціокультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: соціокультурна підготовка, полікультурна інтеграція, міжкультурна комунікація, культурологічний підхід, лінгвокраїнознавчий підхід, соціокультурний підхід, культурознавча обізнаність.

В статье рассматривается проблема социокультурной подготовки будущих учителей иностранного языка в процессе поликультурной интеграции и проанализировано разные направления и подходы социокультурной подготовки будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: социокультурная подготовка, поликультурная интеграция, межкультурная коммуникация, культурологический подход, лингвострановедческий подход, социокультурный подход, культурная осведомленность.

The article deals with the problem of the sociocultural training of future foreign language teachers in the process of multicultural integration, the different ways and approaches were analyzed how to develop sociocultural training of future foreign language teachers.

Key words: sociocultural training, multicultural integration, cross-cultural communication, cultural approach, lingua and country study approach, sociocultural approach, and cultural awareness.

Аналіз сучасних досліджень, що присвячені проблемі соціокультурної підготовки майбутніх учителів, дозволив виділити певні напрямки та підходи до її вивчення. Треба зазначити, що на різних етапах розвитку методики навчання іноземних мов як у нашій країні, так і за кордоном, залежно від конкретних соціально-економічних умов та домінуючих методичних ідей, існували різні підходи до вирішення цієї проблем. Прихильники кожного з підходів підкреслювали переваги одного підходу та недоліки іншого, при цьому знаходячись у постійному пошуку шляхів підвищення ефективності підготовки учителів іноземної мови.

Наукове обґрунтування соціокультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови було отримано у роботах В. Біблера, Є. Бондаревської, О. Лосєва, Ю. Пасова, В. Сафонові, П. Сисоєва та ін. В основі соціокультурної підготовки полягає орієнтація системи професійно-пе-

дагогічної підготовки майбутніх учителів на діалог з культурою людини як її творця і, водночас, її суб'єкта, який здатний до саморозвитку.

Мета статті полягає у визначенні специфіки соціокультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в процесі полікультурної інтеграції та проаналізувати різні напрямки та підходи щодо соціокультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

На нашу думку, саме завдяки багатоплановості поняття підготовки й можливо зустріти в методичній літературі описи найрізноманітніших напрямків до вивчення іноземної мови. Однак, як вважають науковці (В. Сафонова, Л. Кузьміна, О. Кавнатська), жодна класифікація не відображає реальної практики навчання іноземній мові в нашій країні та у світі, у якій би знайшли втілення такі аксіоматичні положення, як необхідність співнавчання мові та культурі, залежність цілей навчання іноземним мовам від соціального замовлення суспільства та соціокультурного контексту навчання іноземній мові [3, с. 108].

Саме тому ми вважаємо культурологічний підхід одним з напрямків формування соціокультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

У цьому ж контексті Є. Бондаревська зазначає, що культурологічний підхід – “це бачення освіти крізь призму поняття культури, тобто її розуміння як культурного процесу, що здійснюється в культурному освітньому середовищі, усі компоненти якого наповнені людським розумінням і служать людині, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей” [1, с. 251].

Треба зазначити, що на сьогодні в професійній підготовці майбутніх учителів іноземної мови існують кілька підходів, які передбачають вивчення соціокультурного аспекту.

Так, предметом лінгвокраїнознавчого підходу є вивчення мови з метою виявлення національно-культурної специфіки. У межах цього підходу головним джерелом лінгвокраїнознавчої інформації є лексичний склад мови. Тому прихильники цього підходу надають перевагу вивченню національно-культурної семантики слів, фоновій та термінологічній лексики, безеквівалентної лексики та фразеологізмів. При цьому, опис таких лексичних одиниць відбувається в загальному комплексі з вивченням уявлень певного народу. Особливе місце в межах цього підходу полягає на долю лінгвокраїнознавчих текстів. Дослідниками були визначені основні критерії відбору таких текстів.

Адже, в останній час предметом вивчення іноземної мови не є тільки спеціально підібраний мовний матеріал, що відображає культуру мови. Тобто, на наш погляд, лінгвокраїнознавчий підхід передбачає тільки вивчення національно-специфічного матеріалу крізь засвоєння лексичних одиниць і не враховує важливі екстралінгвальні параметри.

Слід зазначити, як доводять дослідження в галузі вивчення міжкультурної комунікації (С. Тер-Мінасова, Н. Гальскова та ін.), для забезпечення ефективного спілкування іноземною мовою у сучасних умовах, окрім національної-специфічної лексики, треба враховувати такі параметри:

- традиції, вірування та обряди, що є властивими для даної культури;
- повсякденну культуру та спосіб життя;
- повсякденна поведінка, звички, а також мімічні коди, що пов'язані з нею;

- “національні картини світу”, що відображають специфіку сприйняття навколишнього світу;

- художню культуру, що відображає культурні традиції того чи іншого етносу;

- результати духовної та громадської діяльності людини;
- особливості національного характеру, специфіку емоційного складу, менталітет самого носія національної мови та культури [5, с. 78].

Мова йде не тільки про оволодіння лінгвокраїнознавчим наповненням лексики, а й про необхідність більш глибокого занурення у світ носіїв мови та їх культури.

Однак, навчання іноземної мови та культури – це не тільки оволодіння фоновими знаннями. У сучасних умовах, коли світові тенденції розвиваються у сторону підвищення мобільності населення та зростання міграційних процесів, виникає потреба у формуванні здатності адаптуватися до нових мовленнєвих та соціокультурних ситуацій замість попередньої тенденції простого тренування іноземної мови у відомих повсякденних ситуаціях.

Ці проблеми можливо вирішити, якщо підійти до процесу навчання з позицій соціокультурного підходу. Так, соціокультурний підхід як теоретичний напрямок у педагогіці почали дослідники та вчені інтенсивно розвивати в нашій країні та у країнах Західної Європи з початку 90-х років минулого сторіччя.

У зв'язку з процесами, що відбуваються у світі, з'явилася потреба внести значні зміни в цілі та зміст співнавчання мов та культур, що дозволили б відійти від фактичного вивчення компонентів духовної та матеріальної культури та відповідали б сучасним дидактичним потребам. Це пов'язано, на думку Ю. Пасова, із тим, що засвоєння багатьох фактів культури не обов'язково веде до “входження” до іншої культури [2, с. 69].

Неважко помітити, що просте вивчення національно-культурної специфіки іншомовної країни з частковою долею країнознавчих та лінгвокраїнознавчих явищ та фактів не відповідає потребам сучасної модернізації вищої освіти в нашій країні та в інших європейських країнах. Останнім часом практика показує, що в мовній освіті “суттєво відчува-

ється потреба сучасної цивілізації у поліфункціональній культурознавчій освіті. Цей тип освіти, безперечно, виходить поза межі традиційного країнознавчого ознайомлення з країнами та життям народів” [3, с. 28].

Серед відомих робіт цього часу слід відзначити дослідження В. Сафонової, яка визначила зміст навчання іноземній мові в межах соціокультурної підготовки. У межах цього підходу входить знайомство з:

- системою цінностей, що домінує у співтовариств, що вивчаються (у соціальних, професійних, етнічних та вікових угрупованнях);
- історичною пам’яттю співтовариств, що вивчаються у цілому, та соціумів, що входять до їх складу;
- політичною, економічною, науковою, художньою, релігійною культурою, їх відображенням у стилях життя різних прошарків, етнічних угруповань та інших соціумів;
- традиційною та новою матеріальною культурою, промислово-економічним потенціалом країни як частиною системи цінностей;
- соціокультурними особливостями мовленнєвого етикету усного та писемного спілкування, технікою взяття участі в ньому;
- соціокультурними особливостями та мовленнєвою поведінкою, національно-специфічними формами спілкування як характерною рисою стилю життя в певній країні, мова якої вивчається;
- засобами граматичного та лексичного варіювання іноземного мовлення в межах формального та неформального спілкування;
- суспільним життям та культурою країни, мову якої вивчають як члена світового співтовариства;
- розумінням себе як носія певних соціокультурних поглядів, як громадянина своєї країни, члена світового співтовариства [3].

З позицій Ради Європи з мовної освіти головним у інтерпретації соціокультурних цілей та змісту в загальноєвропейських документах є звернення до особистості самого учня, до національно-культурного фону його рідного оточення й до тої ролі, яку його досвід та уявлення, що були сформовані у рідній культурі, відіграють у процесі навчання іншомовної культури, тобто особистісно-орієнтований соціокультурний підхід [6, с. 21].

Серед необхідних умов для динамічного розвитку полікультурної особистості важливим є такі, як: інтегративний підхід до культурознавчого збагачення світосприйняття учнів під час навчання всіх мов; орієнтація на полікультурну та білінгвальну освіту, відмову від культурознавчого ізоляції в освітніх системах; пов’язання комунікативно-діяльнісного підходу з соціокультурним при вивченні мов та культур [4, с. 23].

Українцям важливим ми вважаємо знання норм поведінки, цінностей, правил спілкування, необхідних для правильного вибору мовленнєвого реєстру. Однак, цим не обмежується роль культури у процесі іншомовного спілкування. Культурознавча обізнаність необхідна для правильної

інтерпретації того, що відбувається в конкретній ситуації в іншомовному середовищі. Необізнаність соціокультурного контексту та відсутність стратегій з поповнення інформаційних пробілів можуть стати вирішальними. Очевидно на сьогодні, мало бути тільки фахівцем з іноземної мови, необхідно бути гарним співробітником, який би мав працювати з колегами, вирішувати конфліктні ситуації не тільки в колі.

Таким чином, якщо фахівцеві вдається достатньо точно пристосуватися до правил поведінки конкретного соціокультурного угруповання, то він буде сприйнятий як рівноправний член іншомовного середовища. Слід зазначити, що носії іншої мови беруть до уваги той факт, що представники іншої мови роблять лексичні та граматичні помилки і сприймають це толерантно, навіть незважаючи на ці помилки і не вказуючи на них співбесіднику при спілкуванні. Але інша ситуація щодо соціокультурних помилок при міжкультурному спілкуванні. Саме соціокультурні норми та стандарти стають вирішальними при спілкуванні з представниками інших мов та культур. Неважко помітити, що перешкодою міжкультурному спілкуванню стають не мовні помилки, а культурні та соціокультурні помилки.

Література:

1. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. завед.] / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-н / Д, 1999. – 375 с.
2. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование: Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Ефим Израилевич Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
3. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В. В. Сафонова. – Воронеж : Истоки, 1996. – 254 с.
4. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В. В. Сафонова // Иностр. яз. в школе. – 2001. – № 3. – С. 17-23.
5. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово / Slovo, 2000. – 265 с.
6. Neuner G. The Role of Sociocultural Competence in Foreign Language Teaching & Learning. – Strasbourg : Council of Europe / Council for Cultural Cooperation (Education Committee), CC-LANG, 1994. – 278 p.